

OPAS LUKIVAIKEUDESTA LASTEN VANHEMMILLE

Elina Järviluoma - Mika Paananen - Suvi Kaila
Marketta Mäntylä - Sira Määttä - Tuja Aro

SISÄLLYSLUETTELO

TIETOA LUKEMISEN JA KIRJOITTAMISEN VAIKEUDESTA	4
MITEN LUKIVAIKEUS NÄKYY?	5
MISTÄ LUKIVAIKEUS JOHTUU?	8
KUKA VOI AUTTAA?	11
HARJOITTELU AUTTAA	14
MILTÄ VOI TUNTUA, KUN ON LUKIVAIKEUS?	18
KIIITOKSET	21
LÄHTEET	22
LISÄLUKEMISTA	23

Hyvät vanhemmat,

Tämä opas kertoo lukemisen ja kirjoittamisen vaikeudesta eli lukivaikeudesta. Oppaassa lukivaikeudella tarkoitetaan sitä, että lukeminen ja / tai kirjoittaminen on hidasta tai virheellistä, ja tämä hankaloittaa koulunkäyntiä tai arkea. Lukemisen ja kirjoittamisen vaikeudet on voitu havaita koulussa, puheterapiassa tai psykologin vastaanotolla, ja niihin voidaan järjestää tukitoimia ilman koulun ulkopuolisia tutkimuksia.

Lukivaikeudella ei tässä oppaassa tarkoiteta lukemisen ja kirjoittamisen vaikeuksien virallisia diagnooseja. Diagnoosin tekee aina lääkäri. Suurella osalla ihmisistä, joille lukeminen on vaikeaa, ei ole lääkärin antamaa diagnoosia. Joissain tilanteissa lukemisen ja kirjoittamisen erityisvaikeuden diagnoosi voi olla tarpeen: esimerkiksi ylioppilaskirjoitusten erityisjärjestelyt edellyttävät lääkärin lausuntoa.

Tämä opas on suunnattu kaikille perheille, joissa lukeminen tai kirjoittaminen mietityttää tai tuottaa hankaluuksia. Tämän oppaan sivuilla mietitään, mikä lukivaikeus on, mistä se johtuu sekä miten lukemista ja kirjoittamista voi tukea. Oppaassa pohditaan myös, millaisia tunteita ja kokemuksia lukivaikeus voi herättää.

Opasta voi lukea rauhassa, esimerkiksi yhden luvun päivässä. Tekstin äärelle voi pysähtyä pohtimaan, näkyvätkö kuvatut asiat arjessa ja mitä ne tarkoittavat oman perheen kohdalla. Jokaisen luvun lopussa esitetään kysymys, jota vanhemmat voivat miettiä itsekseen tai yhdessä lapsen kanssa.

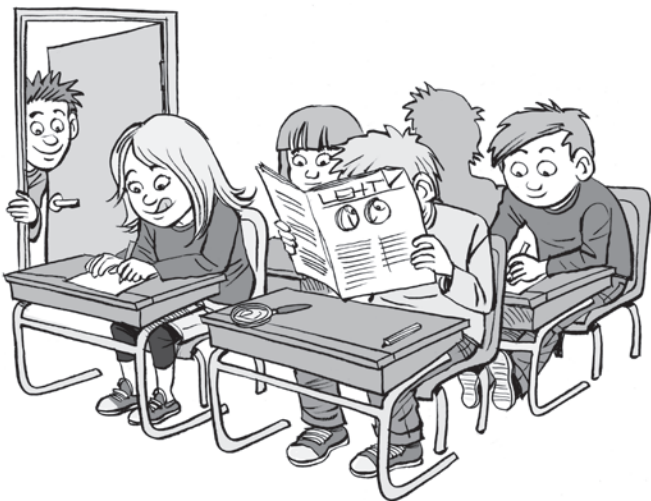
Toivottavasti oppaasta on teidän perheellenne hyötyä!

Tekijät

TIETOA LUKEMISEN JA KIRJOITTAMISEN VAIKEUDESTA

Lukivaikeudella eli dysleksiällä tarkoitetaan lukemisen ja kirjoittamisen oppimisen vaikeutta. **Kun lapsi ei tavanomaisin opetusmenetelmin opi alkuluokkien aikana lukemaan ja kirjoittamaan, ajatellaan, että kyseessä on lukivaikeus.** Erilaisten arvioiden mukaan lukivaikeutta on 5–10 prosentilla ikäluokasta. Se ei siis ole kovin harvinainen pulma; **useimmista koululuokista löytyy lapsia, joilla on lukivaikeus.**

Lukemaan oppimiseen kuluva aika vaihtelee. Lukemisen virheellisyys tai hitaus ensimmäisellä luokalla ei vielä merkitse lukivaikeutta. Tavallisesti ensimmäisen luokan oppilaat osaavat kevääseen mennessä yhdistää äänteitä toisiinsa ja lukea sanoja. Sen sijaan lauseiden lukemisen taidot vaihtelevat vielä suuresti. Toisen lukuvuoden loppuun mennessä lapset ovat yleensä oppineet lukemaan sanoja tarkasti ja lauseita sujuvasti. Osalla lapsista lukemiseen liittyvät vaikeudet ovat lieviä ja menevät suurelta osin ohi koulun alkuvuosina. Osalla lapsista vaikeudet voivat kuitenkin olla selkeitä ja kestää pitkään, joskus läpi elämän.

- ▶ Miten lapsesi lukemisen ja kirjoittamisen opettelu on sujunut?
- ▶ Miten itse olet oppinut lukemaan ja kirjoittamaan?

MITEN LUKIVAIKEUS NÄKYY?

Lukutaidon oppimista edeltää lukivalmiuksien kypsyminen. Ensimmäisen lapsen täytyy ymmärtää, että kieltä voidaan puhumisen lisäksi myös kirjoittaa. Lisäksi lapsen täytyy tunnistaa sanoissa esiintyviä äänneitä. **Kirjainten ja niitä vastaavien äänten eli äänneiden yhteyden oivaltaminen on ensiaskeleita lukemista.** Kirjaintuntemus ja kyky tunnistaa äänneitä puhutuista sanoista syntyvät lapsen kehityksen ja tarvittaessa harjoittelun tuloksena.

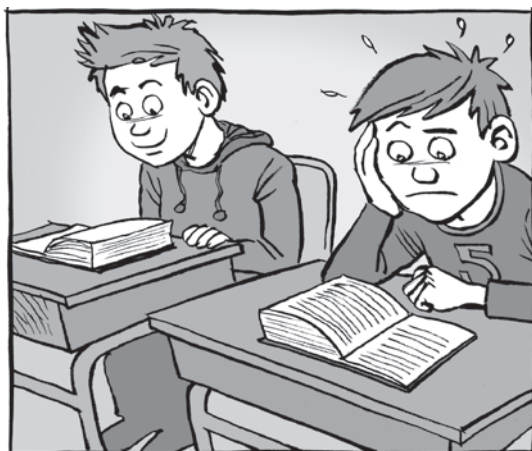
Sujuva lukeminen tarkoittaa sanojen ja sanojen osien nopeaa ja tarkkaa tunnistamista. Sujuvan lukutaidon kehittyminen edellyttää taitoa yhdistellä äänneitä ja tavuja sekä kykyä tunnistaa kokonaisia sanoja. Sujuva lukija ei enää lue äänne äänneeltä tai tavuittain. Hän tunnistaa tuttuja, tekstissä usein toistuvia sanoja tai sanavartaloita yhä enemmän kokonaisuuksina. **Lisäksi sujuva lukija rytmittää ja tauottaa lukemaansa** merkitykselliseksi kokonaisuuksiksi, kuten lauseiksi.

Lukivaikeus voi näkyä eri tavoin lapsen kehityksen ja koulunkäynnin eri vaiheissa. Vanhemmat voivat huomata ennen kouluikää, että lapsi ei innostu riimittelystä, sanaleikeistä tai ääneen luetuista tarinoista samalla tavalla kuin muut lapset. Esikoulussa lapsi kenties oppii kirjainten nimiä ja kirjaimiin liittyviä äänneitä muita ryhmän lapsia hitaammin. Lapsi voi myös unohtaa kirjaimia, olla epävarma kirjainten nimistä ja siitä, miltä mikäkin kirjain näyttää tai kuulostaa. Nämä samat pulmat näkyvät, kun lapsi aloittaa lukemaan opettelemisen. Koulun alkaessa lukivaikeus voi ilmetä lukemisen perustaitojen oppimisen hitautena ja vaikeutena lukea sanoja oikein.

Yleensä kaikki suomalaiset lapset oppivat lukemaan suhteellisen oikein. Suomen kielen äänne-kirjain vastaavuus on lähes kaikkien kirjainten tai kirjainyhdistelmien kohdalla yksiselitteinen: yhtä kirjainta vastaa yksi äänne. Tämä helpottaa lukemaan oppimista. Lukijat eroavat tavallisesti siinä, kuinka sujuvaa ja nopeaa lukeminen on. **Lukivaikeus ilmeneekin suomen kielessä erityisesti lukemisen hitautena, ja lukeminen on usein työlästä ja takeltelevaa.** Harjoittelun ja lukemisen harrastamisen myötä lukeminen nopeutuu, mutta ei aina saavuta tavanomaista nopeutta.

Lukeminen voi kuitenkin olla myös virheellistä, jos lapsi kiirehtii tekstiä eteenpäin, arvailee sanojen loppuja ja hyppii yli kirjaimia. Kaksoiskonsonanttien (kato - katto) tunnistaminen sekä lyhyiden ja pitkien vokaalien (i - ii) erottaminen toisistaan saattavat tuottaa pitkään vaikeuksia. Sanan loput ja lyhyet sanat saattavat luettaessa jäädä pois.

Kun lukeminen on hidasta, luettu teksti unohtuu helposti. Tällöin luetun ymmärtäminen voi olla vaikeaa. Lukeminen voi tuntua lapsesta väsyttävältä, minkä vuoksi lukeminen ei ole mieluista puuhaa. Lukeminen siis saattaa jäädä vähäiseksi vapaa-ajalla. Luokassa ääneen lukemisesta voi muodostua lapselle vastenmielinen tilanne, koska lapsi saattaa pelätä tai jännittää virheiden tekemistä. Lapsi voi myös miettiä, miten muut suhtautuvat hänen lukemiseensa. Lukemista olisi kuitenkin tärkeä harrastaa kotona jonkin verran, sillä se kasvattaa lapsen sanavarastoa ja tietomäärää.

Lukemisen ohella myös kirjoittaminen voi tuottaa lapselle vaikeuksia. Kirjoittamisessa lukivaikeus näkyy hitautena ja virheellisyytenä. Kirjaimia ja sanojen loppuja saattaa jäädä pois. Kirjaimet voivat myös vaihtaa paikkaa ja sekoittua toisiinsa. Myöhemmin omien ajatusten ilmaiseminen kirjoittamalla voi olla lapselle työlästä. Lapsen voi olla vaikea löytää sopivia sanoja ja sujuvia lauseita tekstin muodostamiseksi. Esimerkiksi kokeissa lapsi voi tietää oikean vastauksen, mutta hän ei välttämättä osaa ilmaista sitä kirjoittamalla.

Ongelmat lukemisessa ja kirjoittamisessa voivat jatkua pitkään. Vaikka lapsella olisi aikuisena kohtuullinen luku- ja kirjoitustaito, on mahdollista, että vaikeudet näkyvät yhä esimerkiksi hitautena ja virheinä kirjallisissa töissä ja vaikeutena oppia vieraita kieliä.

- ▶ Miten lapsesi suhtautuu lukemiseen?
- ▶ Pohdi, miten itse suhtaudut lukemiseen tällä hetkellä. Onko suhtautumisesi muuttunut vuosien varrella?

MISTÄ LUKIVAIKEUS JOHTUU?

Lukivaikeuden taustalla olevia syitä on etsitty aivoista ja niiden toiminnasta. **Jonkin verran on todisteita siitä, että henkilöillä, joilla on lukivaikeus, aivojen toiminta on tietyillä aivoalueilla erilaista kuin henkilöillä, joilla lukivaikeutta ei ole.** Syitä tähän ei vielä täysin tunneta. **Muun muassa perimä vaikuttaa aivojen kehitykseen ja sitä kautta kykyihin ja taitoihin.** Lukivaikeuden todennäköisyyden onkin havaittu kasvavan noin nelinkertaiseksi, jos suvussa on lukivaikeutta. Tämän vuoksi lapsen vanhemmilla, sisaruksilla tai muilla lähisukulaisilla on voinut olla samanlaisia vaikeuksia lukemisessa kuin lapsella on. Lukeminen on kuitenkin vain yksi monista asioista, joihin perimä vaikuttaa. Joillekin esimerkiksi oikein laulaminen ja nuotissa pysyminen on vaikeampaa kuin toisille – tämäkin johtuu perimään liittyvistä eroista aivojen toiminnassa. Tämänkaltaiset erot ovat siis oikeastaan varsin tavallisia.

Tutkimuksissa on huomattu, että lukivaikeuteen liittyy eroja tiettyissä tiedonkäsittelyn taidoissa. Tällaisia taitoja ovat nopean nimeämisen taidot, tietoisuus puheäänteistä sekä työmuisti. **Lukemisen yhteydessä nopea nimeäminen tarkoittaa erityisesti kirjainten,**

tavujen, sanan osien ja kokonaisten sanojen nopeaa tunnistamista ja ääneen lausumista. Sanat on pystyttävä hakemaan muistista nopeasti. Kun tavujen ja sanojen mielestä hakeminen vie aikaa, lukeminen on hitaampaa. Usein lapsi, jolla on lukivaikeus, onkin tavanomaisesti hitaampi nimeämisessä.

Lapselle nopeaa nimeämistä ja sen yhteyttä lukemiseen voi selittää näin: kuvittele, että päässäsi on suuri lipasto, jossa on monta laatikkoa. Kaikki oppimasi sanat ovat eri laatikoissa. Kun sinulta kysytään esimerkiksi minkä värinen aurinko on, lipaston laatikoista aukeaa kuin itsestään tietty laatikko ja löydät oikean sanan heti: keltainen. Sinä vastaat: Aurinko on keltainen. Kun luet, laatikoista pitäisi löytyä nopeasti kirjaimet, tavut ja sanat. Osalla lapsista laatikot eivät aukea nopeasti ja itsestään. Laatikot ovat ikään kuin jumissa ja aukeavat hitaasti. Kirjaimet ja tavut saattavat olla hukassa tai sekaisin laatikoissa. Tämä hidastaa lukemista. Harjoittelu kuitenkin auttaa. Lukemisen harjoittelu nimittäin saa aikaan sen, että pikkuhiljaa kirjainten, sanan osien ja sanojen löytyminen ja tunnistaminen tulee nopeammaksi.

Lukivaikeuteen saattaa liittyä myös yleisempää sanojen mielestä hakemisen ja tuottamisen sujuvuuden ongelmaa. Tätä kutsutaan sananlöytämisen vaikeudeksi. Sananlöytämisen vaikeus näkyy hankaluutena palauttaa mieleen esimerkiksi esineiden nimiä. Kyseessä ei ole kuitenkaan sanavaraston ongelma: lapsi kyllä tietää sanan, mutta hän ei pysty palauttamaan sitä mieleensä tai palauttaminen on hidasta. Sananlöytämisen vaikeus voi näkyä myös epätarkkana nimeämisinä. Kun lapsi ei löydä haluamaansa sanaa, hän voi käyttää merkitykseltään, äänneasultaan tai ulkonäöltään alkuperäistä sanaa muistuttavia sanoja. Joskus vaikeus voi ilmetä myös epätarkkana ja niukkana kerrottavana puheena tai kiertoilmaisujen käyttämisenä, esimerkiksi ”koi-ra” onkin ”se eläin, joka haukkuu”. Tällaisia sanan löytämisen pulmia saattaa esiintyä erityisesti ennen kouluikää, ja usein ne lievenevät iän myötä.

Äännetietoisuudella (fonologisella tietoisuudella) tarkoitetaan taitoa jakaa puhetta erikokoisiksi yksiköiksi: esimerkiksi äännteiksi ja tavuiksi. Äännetietoisuutta ilmentää myös kyky tunnistaa ja keksiä riimejä. Lisäksi sillä viitataan taitoon rakentaa sanan osista kokonaisuuksia. Joidenkin lasten, joilla on lukivaikeus, on hankala tunnistaa sanoissa olevia äännteitä. Tämä voi johtua siitä, että lapsi ei havaitse tarkasti toisiaan muistuttavia äännteitä tai äännteiden kestoja. Nämä pulmat voivat puolestaan johtaa siihen, että äännteistä ei muodostu selkeitä ja tarkkoja muistijälkiä aivoihin. Haasteet äännetietoisuudessa heijastuvat lukemiseen siten, että lapsen on vaikea erottaa äännteitä ja tavuja sanoista sekä yhdistellä sujuvasti äännteitä toisiinsa. Äännteiden tunnistamisen taidot tukevat alkavaa lukutaitoa ja toisaalta edistytvä lukutaito vahvistaa tietoisuutta äännteistä.

Lukivaikeuteen liittyy usein myös työmuistin pulmia. Työmuistissa säilytetään ja käsitellään tietoa, jota tarvitaan parhaillaan. Tavallaan työmuisti on siis kuin työpöytä, jolla käsitellään ja työstetään kussakin tehtävässä tarvittavia asioita. Lukivaikeuden yhteydessä lukemisen suoritus itsessään vie tietoisuuden huomion, jolloin tehtävän kannalta muu olennainen informaatio saattaa unohtua. Tämä saattaa näkyä erityisesti luetun ymmärtämistä vaativissa tehtävissä.

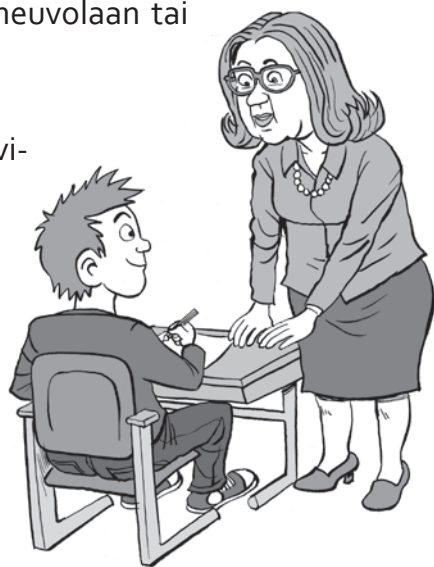
- ▶ Onko suvussanne ollut vaikeutta lukemaan ja kirjoittamaan oppimisessa?
- ▶ Mieti yhdessä lapsesi kanssa, mistä hän ajattelee lukemaan oppimisen vaikeuden johtuvan.

KUKA VOI AUTTAA?

Perheen ensisijainen tehtävä on antaa lapselle hoivaa ja huolenpitoa. Kodilla on kuitenkin tärkeä merkitys myös lapsen opiskelussa. Parhaimmillaan perheen toiminta ja asenteet tukevat merkittävästi oppimista. Vanhemmat voivat kannustaa lasta osoittamalla kiinnostusta hänen koulunkäyntiään kohtaan, esimerkiksi seuraamalla lapsen kotitehtävien tekemistä. Kun lapsi kohtaa ongelmia oppimisessaan, vanhempien tärkein tehtävä on pysyä arvostusta ja turvaa antavina vanhempina. Vanhemmalta odotetaan näissä tilanteissa yhteistyötä eri tahojen kanssa ja toisinaan myös taistelemista lapsensa oikeuksien puolesta.

Lukivaikeuden selvittäminen alkaa yleensä siitä, että **vanhemmat tai opettaja** huolestuvat lapsen lukemisen oppimisen edistymisestä. Huolen heräämisen jälkeen lukivaikeutta selvittää yleensä ensimmäisenä **erityisopettaja**. Erityisopettaja selvittää muun muassa sen, onko lapsella lukemisen tai kirjoittamisen vaikeuksia, jotka hankaloittavat luokan mukana oppimista. Erityisopettaja pystyy selvittämään, kuinka laaja-alainen vaikeus on ja millaisia tukitoimia lapsi tarvitsee. Joskus voi olla tarpeellista ohjata lapsi psykologin jatkotutkimuksiin esimerkiksi koulupsykologille, perheneuvolaan tai terveyskeskukseen.

Psykologin tutkimus on erityisopettajan arviointia laajempi. Tutkimuksen tarkoituksena on kuvata lapsen toimintaa ja käyttäytymistä kotona ja koulussa sekä lapsen kehitystä ja siihen liittyviä erityispiirteitä. Lisäksi psykologin tutkimuksissa selvitetään erilaisia kykyjä kuten kielellisiä toimintoja, muistia, oppimista, päättelyä ja tarkkaavaisuutta.

Erityisopettajan ja psykologin arviointien tavoitteena on tuoda tietoa lapsen lukivaikeuden luonteesta ja syistä sekä ennen kaikkea siitä, miten lasta voidaan tukea.

Vanhemmat ovat avainasemassa lapsen oppimisen haasteita selvitettäessä. Vanhemmat osaavat antaa tärkeää tietoa siitä, miten lapsi suhtautuu kouluun ja läksyjen tekemiseen kotona. On tärkeää, että opettajat tietävät, jos lapsi pelkää koulua tai ei viihdy luokassaan. Samoin opettajien on tärkeä tietää, mistä asioista lapsi pitää ja mitkä asiat hän kokee palkitsevina. Tiivis yhteistyö kodin ja koulun välillä tukee lapsen oppimista. Lapsi välttyy sekaannuksilta, kun harjoittelua tuetaan samoin tavoin koulussa ja kotona. Yhteistyön ylläpitäminen on suuri urakka, joka vaatii kaikilta osapuolilta sitoutumista.

Lapsen on mahdollista saada yleistä, tehostettua tai erityistä tukea koulussa lukemisen ja kirjoittamisen vaikeuksiin.

Alla on kuvattu, mitä eri tukitoimet sisältävät. Huomattava on, että yleisen, tehostetun ja erityisen tuen toteuttamisen muodot ovat kunta-kohtaisia ja opetuksen järjestämisen muodot saattavat olla erilaisia eri kunnissa ja kouluissa. Lisäksi lasta voivat auttaa koulun ulkopuolella lukemisen ja kirjoittamisen taitojen kehittämisessä puheterapeutit, psykologit, neuropsykologit ja erityisopettajat.

Yleinen tuki

- Yleinen tuki on kaikille oppilaille annettavaa tukea.
- Yleinen tuki voi olla myös tukiopetusta tai osa-aikaista erityisopetusta.

Tehostettu tuki

- Tehostettu tuki on suunnitelmallista ja säännöllistä tukiopetusta tai osa-aikaista erityisopetusta.
- Ennen tehostetun tuen aloittamista lapsen opettaja tai opettajat laativat pedagogisen arvion lapsen oppimisen tilanteesta. Arvion tarkoituksena on selvittää lapsen oppimisvalmiuksia sekä sitä, millaista tukea lapsi tarvitsee oppimiseensa.
- Pedagogisen arvion pohjalta lapselle laaditaan oppimissuunnitelma.

Erityinen tuki

- Erityinen tuki on kokonaisvaltaisempaa, suunnitelmallisempaa ja vahvempaa tukea.
- Ennen tuen alkamista lapsen oppimisen tilanteesta tehdään pedagoginen selvitys. Tämän jälkeen lapselle voidaan antaa erityisen tuen mahdollistava päätös.
- Tuen saamiseksi lapselle on laadittava henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma eli HOJKS.

Vaikka lukivaikeus on kapea-alainen erityisvaikeus, sen vaikutus voi olla kauaskantoinen: **lukutaito on pitkälti myöhemmän oppimisen perusta**. Tämän takia lukivaikeus voi vaikuttaa vanhempana opiskelija työelämään sijoittumiseen monin tavoin. Lukivaikeuden tunnistaminen ja siihen puuttuminen mahdollisimman varhain on siksi erityisen tärkeää.

Koetko, että lapsi saa koulussa tarvitsemansa tuen?

HARJOITTELU AUTTAA

Monet vanhemmat miettivät, miten he voisivat auttaa lasta pärjäämään paremmin lukivaikeuden kanssa. **Lukemaan ja kirjoittamaan opetteleva lapsi tarvitsee lähelleen aikuisen, joka kannustaa ja tukee lapsen harjoittelua kärsivällisesti.** Lapsen harjoittelua voi tukea seuraamalla lukemisen sujumista sekä joskus harjoittelemalla lapsen kanssa. Lapsen kanssa harjoitellessa on hyvä muistaa, että edistyminen on yksilöllistä, joten maltin ja toivon säilyttämiseen tulisi pyrkiä.

Harjoittelulle tulee varata riittävästi aikaa. Se kannattaa toteuttaa lyhyinä ja toistuvina jaksoina, jotta lapsen motivaatio säilyy. Harjoittelussa on hyvä käyttää apuna lapsen mielenkiinnon kohteita. Lapsi voi esimerkiksi lukea sarjakuvia tai harrastuksiin liittyviä tekstipätkiä ja kirjoituksia.

Miten lukemista harjoitellaan koulussa?

Lukemisen opettelemisen alussa:

Opetellaan ensin kaikki kirjaimet ja niihin liittyvät äänteet.

Sitten kootaan kirjaimista tavuja (T ja A -> TA, L ja O -> LO).
Tavuista muodostetaan sanoja (esim. TA ja LO -> TALO).

Lopuksi sanoista
muodostetaan lauseita

Tavuja, sanoja ja lauseita voi kokeilla koota vaikka kirjainkorttien avulla.

Sitten kun osaa lukea sanoja ja lauseita, voi harjoitella sujuvaa lukemista

- lukemalla sanalistoja,
- lukemalla samaa tekstiä aina minuutin verran sekä
- lukemalla vanhempien kanssa vuorotellen jotain mukavaa tarinaa.

Lisäksi on tärkeää harjoitella luetun ymmärtämistä. On tärkeää ymmärtää, mistä tekstissä kerrotaan. Harjoittelu sujuu esimerkiksi näin:

- Lue otsikko
- Mieti, mistä tekstissä kerrotaan.
- Pysähdy kappaleiden jälkeen miettimään, mistä kappale kertoi.
- Alleviivaa tekstin tärkeimpiä asioita.
- Kerro jollekin, mistä tekstissä puhuttiin.

Kirjoittamista voi harjoitella tavuttamisen avulla. Tavut löytyvät, kun sanoo sanan osina: esimerkiksi kis-sa, koi-ra. Joskus on hankala kuulla, ovatko sanan äänteet kestoiltaan lyhyitä vai pitkiä (esim. tuli – tuuli, mato - matto). Tällöin kirjoittaessa kirjaimia voi jäädä pois. Tavuttaminen auttaa kuulemaan äänteiden keston ja kirjoittamaan sanan oikein.

Vanhemmat voivat tukea lapsensa suuntautumista ja innostusta lukemalla lapselleen. Tätä kautta vanhemmat tutustuttavat lapsensa kirjoitettuun tekstiin. Tavupelit ja tavuleikit toimivat mainioina luku-taitoa tukevin harjoitteina. Itse lukemisen harjoittelussa on huomioitava, millä tasolla lapsen lukeminen on, ja asetettava realistisia tavoitteita sen mukaan. Jos lapsi opettelee kirjaimia ja äännejä, hän lukee ja tunnistaa lyhyitä tavuja. Jos lapsi osaa lukea tavuja, pystyy hän lukemaan samalla sanoja. Jos lapsi osaa jo lukea sanoja, osaa hän lukea myös lyhyitä lauseita.

Koulun lukuaineiden opiskeleminen voi joskus olla työlästä lapselle, jolla on lukivaikeus. Lapsi saattaa tällöin hyötyä äänikirjoista, joita voi tilata netistä. Jotkut koulut myös hankkivat äänikirjoja oppilailleen. Äänikirjoissa kappaleen teksti on luettu tallenteelle, ja lapsi pystyy kuuntelemaan ja seuraamaan tekstiä samanaikaisesti.

Oppimisen perusta on vuorokausirytmii, joka takaa riittävän unen määrän sekä turvallisen arjen. Myös selkeä ruokailurytmii on tärkeää oppimisen kannalta. Rauhallinen ympäristö ilman ylimääräisiä virikkeitä (kuten TV:tä ja tietokonetta) auttaa lasta keskittymään harjoitteluun ja läksyihin paremmin.

Miten lukemista voi harjoitella kotona?

Lukemisen ja kirjoittamisen harjoittelun ei tarvitse aina koostua koulumaisista tehtävistä, vaan arjesta löytyy monia hyödyllisiä tilanteita näiden taitojen harjoitteluun:

- Hanki kirjainmagneetteja jääkaapin oveen ja jätä niistä viestejä lapselle. Voit myös pyytää lasta kirjoittamaan viestejä sinulle.
- Lue yhdessä lapsesi kanssa kotona ja kodin ulkopuolella, esimerkiksi kaupassa. Voitte lukea mm. tienviittoja, mainoksia, lehtiotsikoita. Tuttuja sanoja on palkitsevaa lukea.
- Kun menette kauppaan, pyydä lasta kirjoittamaan kauppalista ja lukemaan kaupassa, mitä ostetaan.

- Innosta lasta lukemisesta saatavilla pikku palkkioilla (esim. lukukerrasta tarra ja tietyn tarramäärän jälkeen elokuvan katselu)
- Kun lapsi jo lukee, pyydä häntä lukemaan pieniä tekstejä tai satuja sisarukselle tai vanhemmalle.
- Lue lapsesi kanssa vuorolukuna. Ensin toinen lukee ja toinen kuuntelee, ja sitten vuoroa vaihdetaan esimerkiksi yhden sivun jälkeen. Vuorolukua voi harrastaa vaikka iltalukemisen yhteydessä.
- Keskustele lapsen kanssa kaikenlaisista asioista – sanavarasto ja ymmärrys karttuvat.
- Lue lapselle päivittäin iltasatu tai jotakin yhteistä kiinnostavaa kirjaa. Lukemisen tulee olla mieluista myös aikuiselle. Asenne ja motivaatio tarttuvat.

Vinkit mukaillen Lukimat.fi-sivustoa.

Vanhempien ei ole tarkoitus opettaa lastaan lukemaan. Se on koulun tehtävä. Vanhemman on kuitenkin hyvä seurata ja tukea lapsen koulunkäyntiä ja lukemisen harjoittelua. Tarvittaessa vanhemmat voivat auttaa lasta läksyjen tekemisessä tai tukea häntä silloin, kun hommat eivät suju tai usko loppuu. Vanhempi voi myös pohtia lapsen kanssa, minkälainen harjoittelu on lapselle hyödyllisintä ja minkälaisissa tilanteissa lapsen on tehokkainta harjoitella. Tätä kautta lapsi voi saada paremman käsityksen omista vahvuuksistaan ja haasteistaan oppijana. **Lasta on tärkeää rohkaista ja kannustaa oikean suuntaisesta yrityksestä, vaikka hän tekisikin virheitä.**

- Miten voisit tukea lapsesi lukemisen ja kirjoittamisen harjoittelua?
- Minkälaisesta harjoittelusta lapsesi pitää?

MILTÄ VOI TUNTUA, KUN ON LUKIVAIKEUS?

Vaikeudet lukemisessa ja kirjoittamisessa voivat saada lapsen turhautuneeksi, vihaiseksi, ahdistuneeksi tai epätoivoiseksi. Lapsesta saattaa tuntua, ettei hän pysty vastaamaan vanhempien tai opettajien asettamiin vaatimuksiin ja odotuksiin. Ahdistuneisuuden ja pelon vuoksi lapsi voi alkaa vältellä ikävältä tuntuvia oppimistilanteita. Vanhemman on hyvä jutella lapsen kanssa näitä tuntemuksista.

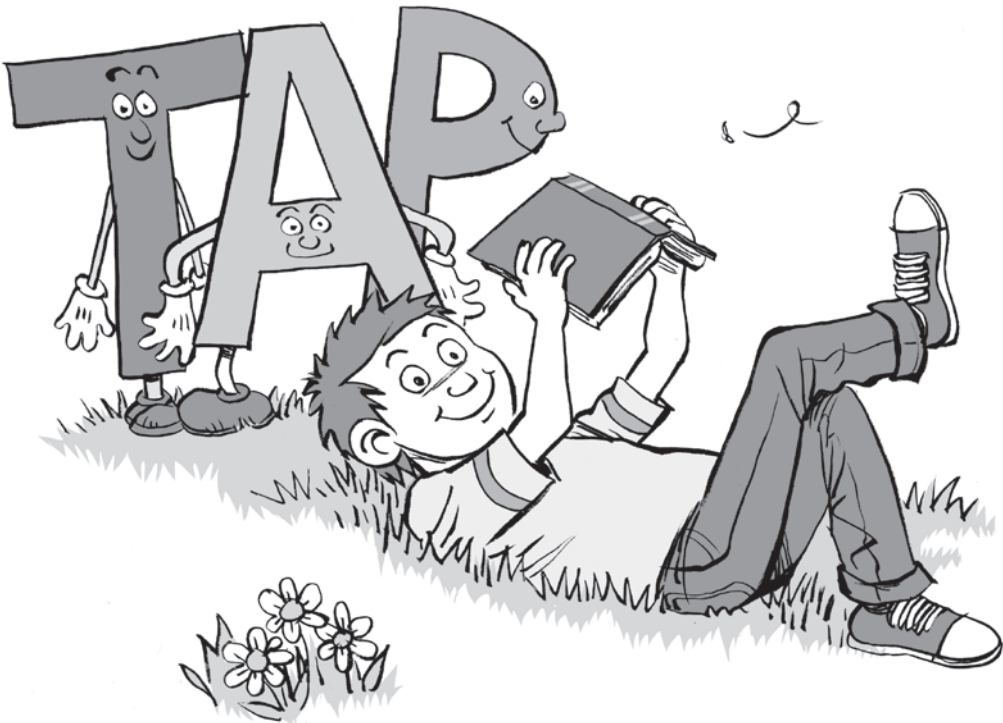

Lukutaidon opetteleminen on hyvin keskeinen osa alkuluokkia. Tämän vuoksi lukemisen osaaminen saattaa muodostua lapsen mielessä laajemmaksi kysymykseksi: "Olenko hyvä vai huono koululainen? Olenko tyhmä vai viisas?" Kun lapsi menestyy koulussa, hänelle kehittyy myönteinen kuva itsestään ja kyvyistään oppijana. Epäonnistumiset ja turhautumisen tunteet puolestaan voivat saada lapsen tuntemaan itsensä muita huonommaksi. Monet lapset, joilla on lukivaikeus, joutuvat selviytymään näiden oppimisen vaikeuden negatiivisten seurausten kanssa. Tämän vuoksi he ovat herkkiä ja haavoittuvaisia oppimistilanteissa. **On tärkeää asettaa lapsen oppimiselle realistisia tavoitteita ja odotuksia, jotta hänen kuvansa itsestään oppijana vahvistuu.**

Lukivaikeudesta puhuttaessa on hyvä muistaa, että vaikeudesta ei voi syyttää ketään. Lukivaikeus ei ole kenenkään vika. Lapsi saattaa kuulla muilta olevansa tyhmä tai laiska tai ettei hän yritä riittävästi. Lukivaikeudessa ei kuitenkaan ole kyse tyhmyydestä tai laiskuudesta. Muut eivät todellisuudessa aina tiedä, kuinka paljon lapsi yrittää ja kuinka kovasti vanhemmat yrittävät auttaa lasta eteenpäin.

Jos lapsen lukemisen ja kirjoittamisen oppimisen ongelmat ovat erityisen haastavia, lapsi saattaa tarvita vanhempien apua ja ohjausta koulutehtävissä pitkään, jopa nuoruusikään saakka. Lapsen luku- ja kirjoitustaito kuitenkin kehittyvät jatkuvasti säännöllisen harjoittelun myötä. **Lapsen itsetunnon kehitykselle on tärkeää, että hän tuntee itsensä arvokkaaksi ja pidetyksi oppimisen vaikeuksista huolimatta.** Tämän vuoksi vanhempien on hyvä olla kiinnostuneita lapsen vapaa-ajan harrastuksista sekä pohtia yhdessä lapsen kanssa hänen mielenkiinnonkohteitaan. Näin lapselle syntyy kokemus siitä, että elämässä on monia mukavia asioita ja hänellä on muita vahvuuksia, vaikka lukeminen ja kirjoittaminen eivät aina sujuisikaan.

On erityisen tärkeää, että lapset ja vanhemmat viettävät mukavaa aikaa yhdessä. Kuka tahansa lannistuu, jos puheenaiheet liikkuvat aina ongelmien ja harjoittelun parissa. Lapsen ja vanhemman yhdessä viettämisen ajan tulisi olla hauskaa ja rentouttavaa sekä jotakin sellaista, mistä molemmat osapuolet nauttivat. Erityisen mieluista lapsille on usein kaikenlainen yhdessä tekeminen, kuten pelien pelaaminen tai ulkona telmiminen.

- ▶ **Minkälaisia ajatuksia ja tunteita lapsesi lukeminen herättää sinussa?**
- ▶ **Mieti, minkälaisia vahvuuksia lapsellasi on.**

KIITOKSET

Kiitämme lämpimästi tämän oppaan tekemisessä auttaneita henkilöitä:

Professori Paavo Leppänen ja professori Mikko Aro, psykologi Johanna Heinonen, psykologi Ulla Leppänen, psykologi Nina Kultti-Lavikainen kiitos nimeämislipastosta, psykologi Anna-Kaija Eloranta, psykologi Silja Markkanen sekä psykologi Hanna Mäntynen, puheterapeutti Ritva Ketonen ja puheterapeutti Paula Salmi, sekä erityisopettaja Minna Ylinen, erityisopettaja Anita Mustonen sekä erityisopettaja Susanna Kaipainen-Juvonen. Kiitos myös neuropsykologisen kuntoutuskeskus Larmiksen työntekijöille, psykologian opetus- ja tutkimuskeskus Psyken sekä Terapianurkan työntekijöille.

Lisäksi lämpimät kiitokset kaikille lapsille ja perheille, jotka lukivat ja kommentoivat tekstiä sen ollessa vielä kesken!

LÄHTEET

Ahonen, T., Siiskonen, T., & Aro, T. (toim.) (2001). Sanat sekaisin? Kielelliset oppimisvaikeudet ja opetus kouluikässä. Juva: Ps-kustannus.

The International Dyslexia Association (IDA). (2004) Social and emotional problems related to dyslexia. Saatavissa www-muodossa: <http://www.interdys.org/ewebeditpro5/upload/SocialandEmotionalProblems.pdf>

Kids Health. (2009). Dyslexia. Saatavilla www-muodossa: http://kidshealth.org/kid/health_problems/learning_problem/dyslexia.html

Kids Health. (2011). Talking about your feelings. Saatavissa www-muodossa: http://kidshealth.org/kid/feeling/thought/talk_feelings.html?tracking=KRelatedArticle

Lerkkanen, M-K. (2006). Lukemaan oppiminen ja opettaminen esi- ja alkuopetuksessa. Helsinki: WSOY.

Lukimat. (2013) Lukeminen. Saatavissa www-muodossa: www.lukimat.fi/lukeminen

Lyytinen, H. Ahonen, T., Korhonen, T., Korkman, M. & Riita, T. (2002). Oppimisvaikeudet. Neuropsykologinen näkökulma. Juva: WSOY

Nadeau, K.G. & Dixon, E.B. (2005). Learning to slow down and pay attention. Washington: Magination press.

Rantanen, M. (2012). Oppilaan tuen käsikirja Kaarinan kaupungin perusopetukseen. T. Kaarinan kaupunki: Nieminen Oy Painotalo Painola

Salakari, A. & Virta, M. (2012). ADHD-aikuisen selviytymisopas. Livonia Print: Tammi.

Taylor, J.F. (2006). The survival guide for kids with ADD or ADHD. Minneapolis: Free Spirit Publishing Inc.

LISÄLUKEMISTA:

Celia-kirjasto- kirjallisuutta ja tietoa lukemisesteisille:
www.celia.fi

Lukimat: Tietoverkkovälitteinen peruslukutaidon sekä matematiikan oppimisvalmiuksen oppimis- ja arviointiympäristö
www.lukimat.fi

Lukineuvola:
www.lukineuvola.fi

Läsk pärmen: tietoa lukivaikeudesta ruotsin kielellä
www.fob.se/FDBs_material/LASK-parmen

Opetushallitus
www.oph.fi

Tietoa oppimisvaikeuksista ja oppimisvaikeuksiin liittyvää materiaalia
www.oppimisvaikeus.fi

Celia-kirjaston Oppari-verkkokauppa
www.oppari.fi

Niilo Mäki Instituutti
Niilo Mäki Institute

OPAS LUKIVAIKEUDESTA LASTEN VANHEMMILLE

Lukivaikeus tarkoittaa lukemisen ja kirjoittamisen hitautta tai virheellisyyttä. Lukivaikeus ei ole kovin harvinainen ongelma: yleensä joka koulussa on monta lasta, jolle lukeminen on vaikeaa.

Tässä oppaassa kerrotaan, mikä lukivaikeus on ja mistä se johtuu. Lisäksi oppaassa pohditaan, miten lukemista ja kirjoittamista voi oppia, sekä millaisia mielteitä ja tunteita lukivaikeus voi lapsessa ja aikuisissa herättää. Oppaassa kuvataan myös, keneltä voi saada apua ja miten lasta voi tukea silloin, kun lukeminen on vaikeaa.

Opas on suunnattu kaikille niille vanhemmille, jotka epäilevät alakouluikäisen lapsensa lukemisessa olevan ongelmia, sekä niille vanhemmille, jotka tietävät, että lapsella on lukivaikeus.

Opas lukivaikeudesta lasten vanhemmille on osa OMIS-oppaiden sarjaa:
Opas lukivaikeudesta lapsille • Opas lukivaikeudesta lasten vanhemmille
Opas lukivaikeudesta nuorille • Opas lukivaikeudesta nuorten vanhemmille
Opas matematiikan oppimisvaikeuksista lapsille • Opas matematiikan oppimisvaikeuksista lasten vanhemmille • Opas matematiikan oppimisvaikeuksista nuorille • Opas matematiikan oppimisvaikeuksista nuorten vanhemmille